

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

VJERSKI TURIZAM U SINJU

Mentor:

doc. dr. sc. Pivčević Smiljana

Student:

Atlaga Žana

Split, kolovoz, 2016

SADRŽAJ:

1.UVOD.....	1
2.DEFINIRANJE I OBILJEŽJA VJERSKOG TURIZMA.....	2
2.1.Terminologija vjerskog turizma.....	2
2.1.1.Turističke odrednice hodočašća.....	3
2.1.2.Obilježja vjerskog turizma.....	4
2.1.3.Religijski sadržaj	6
2.2.Vjerski turizam u svijetu i Hrvatskoj.....	7
2.2.1.Vjerski turizam u svijetu.....	7
2.2.2.Vjerski turizam u Hrvatskoj.....	9
3.VJERSKI TURIZAM U SINJU.....	16
3.1.Opća obilježja grada Sinja.....	16
3.2.Turizam u Sinju.....	16
3.2.1. Atrakcije i smještajni kapaciteti.....	17
3.2.1.1.Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske.....	17
3.2.1.2.Smještajni kapaciteti.....	19
3.2.2. Turistička statistika.....	19
3.4.Projekt "Staza Gospi Sinjskoj"	21
4.SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE VJERSKOG TURIZMA U SINJU.	23
4.1.Strateški razvojni dokumenti u području turizma.....	23
4.2.Institucije razvojnog upravljanja vjerskog turizma u Sinju.....	24

4.3.Smjernice za unapređenje vjerskog turizma u Sinju.....	26
---	-----------

5.ZAKLJUČAK

LITERATURA

PRILOZI

SAŽETAK

SUMMARY

1.UVOD

Danas, vjerski turizam sa svim svojim komponentama i različitim vrstama, te zbog specifičnih strukturnih i funkcionalnih karakteristika, u mogućnosti je integrirati se unutar globalnog turizma, tako da se njegova sfera utjecaja proširi po cijelom svijetu. Zbog toga danas, resursima i turističkim atrakcijama je potrebno upravljati u turizmu. Religija je uvijek bila snažna sila koja je privlačila brojne turiste u destinacije diljem svijeta i turisti smatraju da vjerske destinacije se previše prilagođavaju globalnom turizmu i tako vjerske destinacije gube svoju prvotnu važnost. Važnost turizmu u Sinju se pridodaje već godinama, međutim vjerski turizam nije iskoristio svoj puni potencijal. Postoje brojne vjerske atrakcije i kulturni, povijesni i prirodni lokaliteti u gradu Sinju koji privlače brojne vjerske turiste. Problem vjerskog turizma u Sinju je nepostojanje dovoljno smještajnih kapaciteta, nepovezanost vjerskog turizma s kulturnim turizmom i nepostojanje detaljno obrađene strategije razvoja vjerskog turizma. Razlog nepostojanja strategije vjerskog turizma u gradu Sinju je nedavanje dovoljno važnosti vjerskom turizmu koliko bi se trebalo dati. Postoji inicijalna strategija ali je nedovršena te nakon realizacije projekta „Staza Gospi Sinjskoj“ se trenutno izrađuje nova strategija koja će biti naslonjena na ovaj projekt, i bitan dio strategije čini suradnja Turističke zajednice Sinja i Svetišta. Cilj ovog rada je pružiti neke od glavnih smjernica razvoja vjerskog turizma u Sinju te način kako ih sve ukomponirati u jednu cjelinu te nadopuniti statističkim podacima koji su priloženi u radu. Vjerski turizam je u zadnje vrijeme postao vrlo važan dio globalnog turizma, ostaje samo pitanje kako ga razviti do svog punog potencijala. Odgovorom na to pitanje dobit će se odgovor na pitanje kako unaprijediti vjerski turizam u Sinju. Metode istraživanja koje su se koristile u ovom završnom radu su metode deskripcije, komparacije, analize, sinteze i analiza sekundarnih podataka. Analiza sekundarnih podataka je najviše korištena u drugom i trećem dijelu za statističke podatke vezane za vjerski turizam u svijetu, Hrvatskoj i gradu Sinju. Struktura rada sadrži uvod, zatim slijedi terminologija vjerskog turizma i njegova obilježja, nadalje vjerski turizam u svijetu i u Hrvatskoj. U trećem dijelu analiza stanja vjerskog turizma u Sinju daje podlogu za četvrti dio to jest smjernice za unaprjeđenje vjerskog turizma u Sinju. Na kraju slijedi zaključak u kojem će se analizirati smjernice unapređenja vjerskog turizma.

2.DEFINIRANJE I OBILJEŽJA VJERSKOG TURIZMA

2.1.Terminologija vjerskog turizma

Pod konceptom religije ili vjere podrazumijeva se uvjerenje, povjerenje i oslanjanje.¹ Neke od glavnih religija u svijetu po brojnosti su kršćanstvo, islam, hinduizam, budizam, judaizam. Vjerski turizam ima i određene ekonomske učinke koji mogu biti pozitivni (rast potrošnje, rast investicija u objekte infrastrukture, razvoj ugostiteljstva, rast javnih prihoda, otvaranje novih radnih mjesta) i negativne (rast javnih rashoda, rast cijena proizvoda, usluga i nekretnina). Religijski turizam najčešće se pojavljuje u tri oblika: ²

1. hodočašće koje može biti grupni ili individualni posjeti svetištima;
2. masovna okupljanja povodom značajnijih religijskih datuma i obljetnica;
3. obilasci i posjeti značajnim religijskim mjestima i objektima u okviru turističkog itinerera.

Vjera je oduvijek bila važan segment ljudske civilizacije i uvelike je određivala njezine putove i dosege. Turizam ima različite izvore motivacija.³ Vjerski faktori obuhvaćaju privatne i osobne čimbenike u tim motivacijama. Povijest turizma pokazuje da su vjerska putovanja jedan od najstarijih oblika turizma što je rezultiralo povećanjem znanja o svijetu, što je bio uzrok činjenici da su se ljudi selili na drugačija mjesta na kojima bi mogli naučiti to jest naslijediti aspekte drugih kultura te i oni sami pronaći nešto o stvarnosti, duhovnosti, samopoštovanju i samoostvarenju. Drugim riječima, ljudska bića su duhovna i traže nematerijalne duhovne veze s više područja. Nadalje, vjerska putovanja predstavljaju dobrovoljnu inicijativu tražiti mentalnu / psihičku transformaciju. Vjerski turizam obuhvaća sve vrste putovanja koji su motivirani religijom i gdje je odredište vjerska destinacija. Ove destinacije ne moraju nužno biti povezani s sadašnjim religijama jer postoje mnoge religije u povijesti svijeta koji su izumrle - neke su ostavile impresivne artefakte (hramovi, crkve, svetišta, kipovi) i kulturnu baštinu.

¹ Kesar O. (2013): *Vjerski turizam*, Zagreb (Ekonomski fakultet), pristupljeno 1.9.2016. na stranici Ekonomskog fakulteta, http://web.efzg.hr/dok/TUR/Web_Vjerski%20turizam.pdf

² Geić, S. (2002): *Turizam i kulturno-civilizacijsko naslijeđe*, Veleučilište u Splitu, Split, str.45.

³ Kesar O. (2013): *Vjerski turizam*, Zagreb (Ekonomski fakultet), pristupljeno 1.9.2016. na stranici Ekonomskog fakulteta, http://web.efzg.hr/dok/TUR/Web_Vjerski%20turizam.pdf

2.1.1. Turističke odrednice hodočašća

Uz definiranje pojma vjerski turizam potrebno je objasniti što je pojam hodočasnički turizam. Srednjovjekovni korijeni hodočašća ogledaju se u samoj riječi, koji je izveden iz latinske Peregrin-um, što znači onaj koji dolazi od stranih dijelova svijeta, te označava putovanje koje obično uključuje veliku udaljenost prema svetom mjestu zbog aktivnosti vjerskog značenja.⁴ Iako je ova definicija je možda bila prikladna za pojam hodočašća sve do početka dvadesetog stoljeća, pojam je sada prilagođen u prikladniju definiciju s odgovarajućim svjetovnom značenjem ali ipak je zadržao originalno vjersko značenje. Stoga dvadeset i prvo stoljeće zahtijeva noviju i fleksibilniju definiciju hodočašća, to jest uzimaju u obzir “putovanje koje odiše sa značenjem“.

Hodočašće je jedan od najstarijih oblika iskazivanja vjerskih osjećaja i poštovanja prema vjeri. Motivi hodočašća mogu biti različiti ali najčešće su molitva za ozdravljenjem, zahvalnost, molitva za oprostom te molitva za pročišćenjem. Isto tako, nema razloga da svi oni posjetitelji koji dolaze na sveta mjesta kako bi obnovili i osnažili svoju vjeru, i pronašli duhovni mir, ne požele doživjeti i druge čimbenike koje im destinacija u koju su došli pruža (uvid u kulturu, povijest, prirodne ljepote...). Stoga se može zaključiti kako su u modernom turizmu turisti postali dijelom hodočasnici koji tragaju za svojim unutarnjim mirom u duhovnim smislom, a hodočasnici dijelom turisti koji uza svoje traganje za duhovnim vrednotama žele i očekuju da ih pri tomu prati komfor suvremenih turista.⁵ Osmišljavanje inovativne i integralne turističke ponude je primarni cilj ne samo u svim turističkim receptivnim zemljama nego i u Hrvatskoj, te način kako posjetiteljima omogućiti komfor suvremenih turista. Problem s kojim se susreću hodočasničke destinacije je pitanje kako utvrditi kriterije po kojima bi se mogle striktno odrediti granice u sadržajima hodočašća do kojih ovi sadržaji imaju, a neki i moraju, za uspjeh samoga hodočašća imati svjetovni karakter, a da cijelo hodočašće ne izgubi atribut vjerskoga događaja. Iako postoji poveznica između hodočašća i turizma, vjerski turizam može se pojaviti u različitim oblicima, ipak, ovdje nije realno činiti oštra razgraničenja jer u svakom religijskom motiviranom putovanju ima elemenata zajedničkih ostalim turističkim putovanjima gdje je neizbježna činjenica potrošnja, bilo za transport, smještaj, prehranu, kupnju suvenira i slično.⁶

⁴ T. Dallen, D. Olsen (2006) :Tourism, Religion and Spiritual Journeys, str.36

⁵ Turner. W, Turner. E. (1978): Image and Pilgrimage in Christian Culture, Oxford, str. 20.

⁶ Hitrec, T. (2006): Hrvatski turizam– plavo-bijelo-zeleno, str. 287

2.1.2. Obilježja vjerskog turizma

Vjerski turizam se razlikuje, kao i sve druge vrste turizma, po svojim obilježjima, vjerski turizam se razlikuje po dinamičnom elementu pokreta u prostoru, kao putovanje ali kao i statički element to jest privremeni boravak na drugom mjestu za razliku od mjesta stanovanja. I cilj i svrha putovanja su promjene u okruženju, barem u ograničenom vremenskom periodu, koja je za turista osobnog, duhovnog, a ne profesionalnog interesa. Složenost provedbe dobre organizacije hodočašća zahtjeva velik broj ljudi koji su sposobni i dobro obrazovani. Potrebno je naglasiti da nije samo dobra edukacija potrebna, nego je i bitno da ti stručni ljudi trebaju imat osjećaj za ljubav i poštenost te volju za suradnjom i komunikacijom s turistima koji dolaze u vjerske destinacije.

Međutim, planiranje i razvoj vjerskog turizma u destinaciji ima specifičnosti na koje je potrebno paziti, a to su:⁷

1. Turistički dolasci motivirani vjerom su najčešće uvjetovani prepoznatljivošću destinacije te dostupnošću svih relevantnih informacija i zbog toga je potrebno tiskati tematske brošure, kreirati internetske portale te osmisлити posebne programe u organizaciji turističkih agencija specijaliziranih za vjerski turizam;
2. Vjerska putovanja i hodočašća zahtijevaju prilagođene, tj. cjenovno prihvatljivije oblike smještaja te laku dostupnost odnosno pristupačnost vjerskim objektima;
3. Treća specifičnost vjerskog turizma je da ukupni doživljaj posjeta vjerskim objektima ovisi o načinu prezentacije objekata u određenoj destinaciji, i toj potrebi pridonose višejezični letci te različiti audio-vizualni, interaktivni vodiči.

Oblici vjerskog turizma danas se mogu razlikovati po duljini boravka u vjerskoj destinaciji, nadalje, može biti kratkoročno putovanje bez noćenja ili dugoročno s barem jednim noćenjem. Kratkoročna vjerska putovanja se razlikuju po prostorno ograničenim putovanjima na kratkim udaljenostima. Cilj takvih putovanja jest mogućnost odlaska u vjersko središte na lokalnom, regionalnom ili internacionalnom području (hodočasnička mjesta) ili sudjelovanje u vjerskim proslavama, vjerskim konferencijama, ili crkvenim sastancima.

⁷ Fakultet za menadžment u turizmu (2015) : Strategija razvoja vjerskog turizma grada Rijeke do 2020. godine, str.10

Svoje prihvaćanje turizma kao jedne od ravnopravnih pojava u životu suvremenoga čovjeka Katolička je crkva izrazila na tri temeljna načina:

1. formiranjem posebnih institucija u okviru Crkve sa zadatkom da se bave određenim problemima vezanim uz turizam i turistička kretanja;
2. stavovima i uputama vezanim uz turizam općenito, a onda i uz odnos religije i Crkve s jedne i turizma s druge strane, najčešće izrečenim u govorima papa i u različitim drugim crkvenim dokumentima;
3. organiziranjem posebnih skupova (kongresa, simpozija, seminara, itd.), na kojima se razmatraju pojedini aspekti turizma i posljedice njegova razvoja, posebice sa stajališta Crkve i u odnosu na Crkvu.⁸

2.1.3. Religijski sadržaj

Religijski sadržaj ima određenu funkciju u turizmu i ta funkcija je određena njihovom funkcijom u religiji. Postoje religijski sadržaji u sakralnim objektima i ostali objekti religijskih zajednica i organizacija koje spadaju u receptivnu turističku ponudu u širem smislu. Podjela religijskih sadržaja:

1. Religijski sadržaji u sakralnim objektima kao što su crkve, džamije, hramovi su zapravo čimbenici turističke ponude u kojima religijski turisti primarno zadovoljavaju svoje vjerske potrebe, a usputno mogu zadovoljavati ostale, npr. kulturne i umjetničko-estetske
2. Ostali objekti religijskih zajednica i organizacija spadaju u receptivnu turističku ponudu u širem smislu, i mogu se koristiti za pružanje usluga religijskim turistima.⁹

Sukladno snažnim motivima za takva putovanja, turističke organizacije inicijalnog turizma (turoperator, agencije) realiziraju sadržaje koji osim čisto religijskih i duhovnih programa nude sadržaje tipične za suvremeni turizam općenito. Turističke agencije obogaćuju ponudu vjerskog turizma različitim aranžmanima koja u svojoj ponudi uključuju župna hodočašća, misionarska putovanja, volonterske kampove, vjerske konvencije i konferencije, vjerski bazirana krstarenja, kršćanske kampove, obrazovne odmore, posjete svjetskim atrakcijama i vjerskim vođama, putovanja za mlade (Taizé), obiteljska putovanja smještaj u crkvenim objektima i u domaćinstvima.

⁸ Vukonic, B. (1990): Turizam i religija, str. 165

⁹ Geić, S. (2002): Turizam i kulturno-civilizacijsko naslijeđe, Veleučilište u Splitu, Split, str. 45.

U vjerskim destinacijama mora postojati odgovarajući turistički sadržaj i kapacitet ponude. Između turističkog sadržaja i religijskog sadržaja postoji razlika u značenju, iako se u prostoru ova dva sadržaja mogu naći – i često se nalaze – na istoj lokaciji. Sakralni objekti su najzastupljeniji ali ne i jedini religijski sadržaji u turizmu. Turistička ponuda u širem smislu u vjerskom turizmu obuhvaća vjerske svetkovine i obljetnice koje privlače mnoge hodočasnike i razlog su dolaska vjernika u receptivna (hodočasnička) mjesta, koja uglavnom imaju jako dugu povijest. Dio ponude religijskih sadržaja u turizmu čine prirodni fenomeni (sveta jezera, planine, otoci), spomenici i objekti izvorno konstruirani za vjerske svrhe, ustanove vjerskog značenja, posebni događaji vjerskog značaja koji se održavaju u nevjerskim destinacijama, sakralizirani svjetovne destinacije povezane s tragedijom ili imaju političko značenje na primjer kao zatvor Nelsona Mandele (Robben Island).¹⁰ Međutim, putovanja prema takvim lokalitetima danas su rjeđe religijski motivirana, pa je najčešći motiv za njihov obilazak kulturni interes u širem smislu. Turistički vodiči imaju određene funkcije u vjerskim turističkim aktivnostima. Prva od njih je prezentacija i interpretacija sakralnih i sličnih kulturnih vrednota vjerskim turistima jer nije dovoljno samo pokazati spomenike, zatim druga funkcija je uspješno vođenje samog turističkog putovanja ali uz duhovnu rekreaciju. Treća funkcija je poticanje tolerancije i razumijevanja među vjerama i isticanje kulturnih vrijednosti poznavanja vjera.

2.2. Vjerski turizam u svijetu i Hrvatskoj

Vjerski turizam postao je važan izvor turističke potrošnje te je nezaobilazan u analizi turističkih putovanja. Prema UNWTO rezultatima 2015. godine 20% putovanja je vjerski motivirano. Svjetska turistička organizacija (UNWTO) procjenjuje da vjerski turizam godišnje generira ukupno 600 milijuna nacionalnih i međunarodnih vjerskih i duhovnih putovanja u svijetu ukupno, od čega se 40 % odvija u Europi i oko 50 % u Aziji. U Europi se godišnje organizira 240 milijuna turističkih putovanja s vjerskim motivom, 300 milijuna u Aziji te 60 milijuna u ostatku svijeta. U skladu s dostupnim podacima najposjećenija odredišta vjerskog turizma godišnje posjećuje čak 30 milijuna hodočasnika (Indija).¹¹

¹⁰ Timothy D., Olsen D. (2006): *Tourism Religion and Spiritual Journeys*, str.26

¹¹ UNWTO *Religious Tourism in Asia and the Pacific*, str.13

2.2.1. Vjerski turizam u svijetu

Svetišta u svijetu ima mnogo. U Argentini, grad Luján najveće Marijansko svetište Argentine, privlači bezbroj hodočasnika, u Meksiku grad Guadalupe u kojoj se nalazi Bazilika Gospe od Guadalupe i u njoj se nalazi slika Gospa Guadalupske koja mnoge posjetitelje privlači jer se s njom vežu mnoge neobjašnjive činjenice kao činjenica koju su potvrdili NASA-ini znanstvenici da građa boje ne pripada niti jednom poznatom elementu na zemlji i prilikom ispitivanja materijala pod laserskim zrakama, pokazalo se da nije bilo nikakve boje na prednjem ili stražnjem djelu tkanine, i da boje lebde na udaljenosti od 0.25 mm iznad tkanine, bez da je dodiruju te temperatura tilme (plašta) održava stalnu razinu od 37 ° C, istu kao u živom ljudskom tijelu.¹² U Kanadi je poznata bazilika Sainte-Anne-de-Beaupré, a u Iranu vjersko središte Qom u kojem je sahranjena Fatima bint Musa (sestra Imama Reze) zbog čega Kom spada među najvažnija šijitska svetišta i tako dobio islamsko značenje.

U Saudijskoj Arabiji su najvažniji Mekka i Medina, dva najsvetija mjesta Islama. Najsvetije mjesto u samoj Mekki je Mesdžid-ul-Haram to jest Sveta džamija, najveća džamija na svijetu i najveće muslimansko svetište, a u dvorištu džamije nalazi se Ćaba, objekt koji je najsvetiji za muslimane. Za muslimane Medina je od posebnog značaja jer se u njoj formirala prva muslimanska zajednica a predstavljala je i centar islama u prvom vijeku njegovog razvoja.¹³

Grčka ima mnogo svetišta. Sveta Gora je autonomna monaška država u sastavu Helenske Republike. Athos je poluotok i istoimena planina na obalama Egejskoga mora i jedan je od centara, ako ne i sam centar pravoslavnoga svijeta. Ono što čini ovu planinu vrlo privlačnu posjetiteljima je činjenica da je Athos sjedište 20 pravoslavnih manastira i čini autonomnu državu pod grčkim suverenitetom. Sveta Gora Athos je ujedno i pod UNESCO zaštitom.¹⁴

Drugo svetište je Delfi, centar grčke kulture i vjerovanja (grčka religija), i najvažnija su tri dijela tog svetišta: Apolonov hram, Dionizijevo kazalište, te niz riznica i zavjetnih građevina. Bili su okruženi zidom koji je za njih predstavljao tzv. sveti krug. Meteora je skupina grčkih pravoslavnih manastira izgrađenih na visokim kamenim liticama koje poput stupova strše u nebo u zapadnoj Tesaliji. Ovaj kompleks također je uvršten na UNESCO-ov popis Svjetske baštine. Također dva važna svetišta u Grčkoj su Heraion u Argosu, hram posvećen grčkoj

¹² Gospa Guadalupska & Juan Diego i čudesni plašt s Gospinim likom, <http://magnifikat.hr/gospa-guadalupska-juan-diego-i-cudesni-plast-s-gospinim-likom/>, pristupljeno 3.9.2016.

¹³ Razaq. R.(2015): Religious Tourism and Pilgrimage Management, An International Perspective, 2nd Edition, str. 280

¹⁴ Razaq. R.(2015): Religious Tourism and Pilgrimage Management, An International Perspective, 2nd Edition, str. 44

božici Heri i svetište Herina u Perachori, svetište božice Here koje je smješteno u maloj uvali.

15

Izrael je zemlja judaizma, islama i kršćanstva. Stari grad (Jeruzalem) se nalazi na UNESCO-vom popisu svjetske baštine i ima vrlo bogatu vjersku povijest a samim time i znamenitosti vjerskog značenja kao što su: Zid plača i Brdo hrama (koji su sveti židovima), Kupola na stijeni, Bazilika Svetoga groba (sveta kršćanima), te džamija al-Aksa (sveti muslimanima).¹⁶ Na popis ugroženih mjesta svjetske baštine Stari grad je dospio zbog nekontroliranog urbanog razvoja, općeg propadanja i lošeg održavanja uslijed pojačanog turizma i nedostatka održavanja. Betlehem je danas jedan od najpoznatijih svjetskih hodočasničkih odredišta. Betlehem je mjesto gdje brojni vjernici dolaze zbog toga jer je mjesto rođenja Isusa Krista. UNESCO je ujedno priznao i upisao na popis mjesta svjetske baštine u Aziji 26. lipnja 2012. godine, Baziliku Isusova Rođenja, i obližnje samostane, crkve. Ali zbog kontinuirane opasnosti i čestih sukoba Izraelaca i Palestinaca koji dandanas traju upisana je na isti dan popis ugroženih mjesta svjetske baštine. Nazaret je jedan od važnih kršćanskih svetišta i u Novom zavjetu se spominje Nazaret kao prebivalište Isusa Krista tijekom njegova djetinjstva. Neka od svetišta u Nazaretu su Bazilika Navještenja, Crkva Sv. Gabrijela, Crkva Sv. Josipa, Bazilika mladog Isusa.

Ekonomске koristi vjerskog turizma su najpotpunije uočili Talijani. Italija ima oko 30.000 crkava, 700 crkvenih muzeja i 1.763 svetih objekata i svetišta. Kroz vrijeme, Rim je postao središte Katoličke Crkve i glavni grad papinskih država. Za vrijeme renesanse u gradu su izgrađene brojne značajne crkve, uključujući baziliku sv. Petra na vatikanskom brežuljku. Vatikan ili Vatikanski Grad najmanja je država svijeta, omeđena zidinama i okružena gradom Rimom u Italiji.¹⁷ Vatikan je središte Katoličke crkve i njenog poglavara Pape i od 1984. nalazi se pod zaštitom UNESCO-a. U Vatikan dolaze brojni turisti zbog neprocjenjivog umjetničkog blaga i graditeljskih spomenika. Građevine poput bazilike sv. Petra i Sikstinske kapele se smatraju jednim od najvećih svjetskih dostignuća na polju kulturne baštine koji uključuju poznate umjetnike poput Botticellija, Berninija, Rafaela i Michelangela. Padova ima brojne znamenitosti kao Bazilika svetog Ante (Il Santo), u kojoj se nalaze njegove relikvije te njegov grob, zatim Kapela Arena.

¹⁵ Delfi, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Delfi>, pristupljeno 3.9.2016.

¹⁶ Jeruzalem, <http://www.wish.hr/2012/08/jeruzalem/>, pristupljeno 4.9.2016.

Assisi (Asiz) je najpoznatiji kao rodno mjesto sv. Franje koji je u gradu osnovao franjevački red, također Asiz je poznat po brojnim crkvama, među kojima je najpoznatija Bazilika Svetog Franje Asiškog, UNESCO-va svjetska baština, Santa Maria Maggiore i Bazilika Svete Klare.¹⁸

Francuska je vrlo poznata po marijanskom svetištu. Nakon ukazanja Blažene Djevice Marije djevojčici Bernardici Soubirous, Lourdes se razvio u ogromno turističko odredište kao Marijansko svetište.¹⁹ Lourdes je poznat po gomili hodočasnika ali također i nizu čudesnih ozdravljenja, koja su se dogodila pod zaštitom svetišta. U prvoj polovici od kada postoji svetište zapisano je 3962 ozdravljenja od raznih bolesti. Mont Saint-Michel (hrv. "Planina Svetog Mihovila") je srednjovjekovni burg izgrađen oko samostana svetog Mihovila u Normandiji u blizini Avranchesa u Francuskoj. Katedrala Notre-Dame u Parizu je katedrala posvećena Blaženoj Djevici Mariji i ona je prvo remek-djelo gotičke umjetnosti što privlači mnoge turiste.

Međugorje je jedno od najvećih marijanskih svetišta u svijetu, te se nalazi u područje južne Hercegovine. Od ukazanja blažene djevice Marije 1981. godine ovo mjesto je postalo odredište hodočasnika sa svih strana svijeta. Neke od vjerskih ustanova su: Župna crkva Sv. Jakova, Brdo ukazanja, Križevac, Vrt Sv. Franje i Canacolo.²⁰ Među najznačajnije događaje kroz godinu spadaju Godišnjica ukazanja, Festival mladih, proslava Velike Gospe, misa na Križevcu, proslava Uskrsa, Božića i Nove godine.

2.2.2. Vjerski turizam u Hrvatskoj

Vjerski turizam u Hrvatskoj ima veliki potencijal međutim većina sakralnih i povijesno-umjetničkih objekata miruje i nije još u potpunosti izgrađen vjerski turizam kao integralni dio nacionalnog turističkog proizvoda. Potencijale treba aktivirati, organizirati, kadrovski opremiti sposobnim ljudima; i sve to oplemeniti određenom vjersko-turističkom kulturom po uzoru na zemlje koje se uspješno razvili vjerski turizam kao na primjer, Italiju i Francusku. Crkva predstavlja važan dio razvitka vjerskoga turizma, i kao takav važan faktor trebao bi imati potporu Ministarstva turizma i Hrvatske turističke zajednice ali ujedno i Ministarstva kulture jer daje velik doprinos razvitku ne samo vjerskog turizma nego i kulturnog turizma.

¹⁸ Assisi, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Assisi>, pristupljeno 4.9.2016

¹⁹ Lourdes, France, <http://www.sacred-destinations.com/france/lourdes>, pristupljeno 5.9.2016.

²⁰ Međugorje, http://www.visitmycountry.net/bosnia_herzegovina/en/index.php/tourism/religious/92-turizam/vjerski/781-medugorje, pristupljeno 5.9.2016.

Danas suvremeni trendovi u razvoju turizma okreću se od stacionarnoga tipa odmora uz more prema sadržajnim mobilnijim oblicima turizma u kojima vjerski turizam ima dominantnu ulogu. Vjerski turizam je važna komponenta i nositelj razvoja turizma (naročito vezanih djelatnosti) pojedinih regija i gradova.

Prema kriterijima i autoritativnim izjavama mjesnih crkvenih poglavarstava u hrvatskim područjima postoje danas ova hrv. marijanska hodočašća:²¹

1. zagrebačka nadbiskupija: Marija Bistrica, Voćin, Trški Vrh, Remete, Lobor, Kutjevo, Molve i Slavonski Kobaš;
2. đakovačka biskupija: Tekije, Aljmaš, Ilača;
3. splitsko-makarska nadbiskupija: Sinj, Solin, Vepric;
4. dubrovačka biskupija: Gospino Polje, Orošac, Čara;
5. hvarska biskupija: Gospa na Račiću — Jelsa;
6. šibenska biskupija: Tisno, Visovac, Vrpolje;
7. zadarska nadbiskupija: Gospa od Zečeva — Nin, Maslinska Gospa —
8. Zadar, Gospa od Staroga Grada — Pag;
9. riječko-senjska nadbiskupija: Trsat, Geroovo, Oštarije kraj Ogulina, Krasno;
10. krčka biskupija: Gospa od Zdravlja — Krk, Majka Božja kod Baške;

Mjesto u Hrvatskoj koja najviše privlači vjernika, hodočasnika iz različitih zemalja je svetište u gradu Mariji Bistrici. Marija Bistrica, kao hodočasničko mjesto i najveće hrvatsko nacionalno marijansko proštenije, ima dugu tradiciju vjerskoga turizma. Svetište u Mariji Bistrici postalo je nacionalno svetište još 1715. godine, kada je Hrvatski sabor odobrio pobožnost hrvatskoga naroda prema Majci Božjoj Bistričkoj.²² Od turistički atraktivnih resursa s kojima Marija Bistrica raspolaže najviše se ističu: Bazilika Majke Božje Bistričke, bistrička Kalvarija, dvorac Hellenbach, galerija "Hudek", park skulptura, vinarija "Micak", lovački dom "Grohot", biciklističke rute, hodočasničke rute, etno zbirka licitarskog obrta.

²¹ Bezić.S (1976): Katalogizacija i kategorizacija hrvatskih marijanskih svetišta, str.356—357

²² Svetiste Majke Bozje Bistricke, <http://www.tz-marija-bistrica.hr/detalji/svetiste-majke-bozje-bistricke>, pristupljeno 5.9.2016.

Tablica 1. Marija Bistrica - sveukupna statistika

Sveukupna statistika					
Godina	Broj postelja	Broj noćenja	Iskorištenost smještajnih kapaciteta baza 360 dana	Broj posjetitelja vjerskog turizma	Strani posjetitelji
2003.	133	8.194	17,11	705.410	17.103
2004.	133	7.522	15,71	728.770	15.620
2005.	do 5. mjeseca 133	951	5,96	715.000	17.480
	od 5. mjeseca		0,47		
	33	270			
2006.	28	520	5,16	766.700	22.620
2007.	40	816	5,67	800.000	26.000
2008.	40	1.039	7,22	803.660	21.300
2009.	do 9.mjeseca 40	832	7,70	894.500	52.500
	od 9.mjeseca 181		3,06		
		499			
2010.	173	5.247	8,42	863.000	69.500
2011.	163	9.420	16,05	943.000	104.000
2012.	161	11.806	20,37	919.000	110.200

Izvor: Podaci iz stručnog rada Hegeduš,I., Koščak I. (2014): Vjerski turizam u Republici Hrvatskoj, Međimursko veleučilište u Čakovcu, Čakovec

Iz navedenih podataka može se zaključiti da broj posjetitelja koji Mariju Bistricu posjećuju iz vjerskih razloga raste iz godine u godinu. Manji pad zabilježen je u 2012. godini kada je Mariju Bistricu posjetilo 24.000 gostiju manje. Posjetitelji dolaze iz cijelog svijeta; najviše je domaćih, a od stranaca dolaze Austrijanci, Nijemci, Francuzi, Amerikanci, Japanci te brojni drugi. Najznačajniji dan u povijesti Marije Bistrice nakon pronalaska kipa je 3. listopada 1998., kada je Papa Ivan Pavao II. posjetio Mariju Bistricu i proglasio blaženim pokojnog zagrebačkog nadbiskupa i bistričkoga hodočasnika kardinala Alojzija Stepinca.

Svetište Majke Božje Bistričke pored Zagreba godišnje posjećuje oko 900.000 hodočasnika i posjetitelja te se u lokalnim hotelima ostvaruje oko 13.000 noćenja.

Trsat je grad koji obiluje vjerskim objektima kao što su Svetište Majke Božje Trsatske koje je ujedno i najveće hodočasničko središte zapadne Hrvatske, zatim katedrala sv. Vida, crkva uznesenja Blažene Djevice Marije, crkva svetog Jeronima i dominikanski samostan, crkva Gospe Lurdske i kapucinski samostan, crkva sv. Fabijana i Sebastiana, crkva sv. Nikole, džamija, baptistička crkva i sinagoga. Crkva Gospe Trsatske u Svetišu Majke Božje je najstarije hrvatsko marijansko svetište s kontinuiranim štovanjem Majke Božje.²³ Svetište Majke Božje na Trsatu najposjećenije je odredište vjernika u Primorsko-goranskoj županiji. Osim redovnog bogoslužja, svetište organizira redovna hodočašća, koja okupljaju oko 300.000 hodočasnika godišnje. Ugostiteljska i smještajna ponuda samog svetišta je nedovoljno razvijena, no treba istaknuti činjenicu da mnogi turisti mogu potražiti smještaj u gradu Rijeci i brojnim mjestima uz obalu. Naime, ta mjesta su dobro prometno povezana i nisu previše udaljena od samog svetišta.

Tablica 2. Grupe posjetitelja svetišta Majke Božje Trsatske (2012. godina).

Grupe posjetitelja svetišta Majke Božje Trsatske		
Grupa	Broj grupa	Broj hodočasnika/posjetitelja
Učenici osnovnih i srednjih škola	60	4.500
Talijanski hodočasnici	50	2.500
Slovenski hodočasnici	30	1.930
Hodočasnici iz ostalih zemalja	42	1.200
Umirovljenici, druge udruge, turisti	40	2.100
Ukupno	222	12.230

Izvor: Podaci iz stručnog rada Hegeduš I., Koščak I. (2014): Vjerski turizam u Republici Hrvatskoj, Međimursko veleučilište u Čakovcu, Čakovec

²³ Fakultet za menadžment u turizmu (2015) : Strategija razvoja vjerskog turizma grada Rijeke do 2020. godine, str.18

Tablica 2. prikazuje da su 2012. godine svetište Majke Božje Trsatske posjetile ukupno 222 grupe. S njima je stiglo ukupno 12.230 posjetitelja/hodočasnika. Osim talijanskih i slovenskih hodočasnika, Trsatsko svetište posjećuju i hodočasnici iz ostalih zemalja među kojima se posebno ističu Austrijanci, Česi, Švicarci, Portugalci, Nijemci, Francuzi, Španjolci i Amerikanci.

Aljmaš poznato marijansko svetište još od 1704. godine kada su isusovci prenijeli Gospin kip u baranjsko selo Lug. Mještani tog sela obradovali su se Gospinom dolasku i nazvali je Gospom od Utočišta. Domovinski rat nanio je velike štete Aljmaškom svetištu. Nekolicina vjernika uspjela je očuvati Gospin kip prebacivši ga u Osijek gdje su ga dalje nosili po župama koje nisu bile okupirane, otuda i naziv Gospa Prognanica.²⁴ Aljmaško svetište smatra se jednim od najmodernijih hrvatskih svetišta koje godišnje posjeti oko 150.000 hodočasnika iz Slavonije, ali i ostalih krajeva Hrvatske.

Sinj, grad o kojem će se kasnije u radu detaljnije opisati stanje vjerskog turizma, je nastao oko toga najpoznatijega Marijanskog svetišta na području Dalmacije.

Ostala manja mjesta koje isto privlače mnoge vjernike i koji imaju potencijal za vjerski turizam su sljedeća. Mjesto Biskupija je udaljeno otprilike 5 km od grada Knina, te predstavlja jedno od najznačajnijih starohrvatskih arheoloških nalazišta u Republici Hrvatskoj. Karlovac ima sakralne objekte kao što su nacionalno svetište Sv. Josipa na Dubovcu, crkva Majke Božje Snježne na Dubovcu, pavlinski samostan u Kamenskom kod Karlovca te župna crkva sv. Ivana Krstitelja u Rečici. U Ludbregu se nalazi Crkva Žalosne Gospe u Ludbregu, Zbirka sakralne umjetnosti, te Centar za hagioterapiju.

Solin je poznat po Crkvi Blažene Djevice Marije, ili kako ju je narod zvao Gospa u Bristima, na mjestu današnje župne crkve Gospe od Otoka, je jedna od dvije (druga je Crkva sv. Stjepana od Otoka) starohrvatske crkve koje je dala podići hrvatska kraljica Jelena Slavna u Solinu 976. godine.²⁵ Voćin temelji svoj vjerski turizam na hodočašćima vezanih uz crkvu Pohoda Blažene Djevice Marije u Voćinu koja je glavno Marijansko svetište Požeške biskupije. Svetište Majke Božje od Krasna nalazi se u istoimenom mjestu. U prošlosti je bilo najposjećenije svetište u Hrvatskoj.

²⁴ Stara crkva u Aljmašu http://www.svetiste-aljmas.hr/stara_crkva.htm, pristupljeno 6.9.2016.

²⁵ Gospin otok, <http://www.solin.hr/index.php/povijest-grada/gospin-otok>, pristupljeno 6.9.2016.

Vjerski turizam čini sastavni dio opće turističke ponude Hrvatske i kao sastavni dio ponude treba mu se pridodati važnost. Turistička poduzeća kao što su putničke i turističke agencije, hoteli spadaju u nositelje turističkoga marketinga vjerskih resursa. Prema članku Tomislava Korova (2014), sadržaji vjerske ponude mogu se podijeliti na:

1. crkvene građevine (bogomolje, molitveni prostori, samostani, svetišta) i sakralno blago (umjetnine, slike, freske, mozaici, vrijedno liturgijsko posuđe i ruho, knjige i sl.);
2. vjerske običaje, koji su povezani s posjetima značajnim svetištima ili mjestima duhovnoga ozračja i sadržaja, godišnjim svetkovinama i blagdanima te gastro ponudom.

Po brojnosti crkvenih građevina Hrvatska neznatno zaostaje za vodećim državama u Europi, međutim zaostaje se u monumentalnosti. Prema podacima o broju izgrađenih crkava i kapela preuzetih iz crkvene statistika u Zagrebu za 2000. Godinu, Hrvati su u svojoj povijesti sagradili više od 8000 crkava, crkvica i kapela.

U *Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* vjerski se turizam spominje u dijelu dominantnih proizvoda kao dio kulturnog turizma zajedno sa gradskim turizmom, turizmom baštine, turizmom događanja te kreativnim turizmom. Za razvoj kulturnog turizma nužan je odgovarajući sustav upravljanja destinacijom u cilju integriranja kulturnih sadržaja. Sustav turističkih proizvoda do 2020. godine obuhvaća deset ključnih proizvodnih grupa: sunce i more, nautički turizam (yachting/cruising), zdravstveni turizam, kulturni turizam, poslovni turizam, golf-turizam, cikloturizam, eno i gastroturizam, ruralni i planinski turizam, pustolovni i sportski turizam te ostale proizvode (ekološki, omladinski i socijalni turizam).²⁶

Mora se konstatirati kako se o broju hodočasnika ne vode relevantni statistički podatci. Treba se pratiti broj hodočasnika u naša marijanska svetišta prilikom jakih crkvenih liturgijskih vremena, posebice o marijanskim blagdanima kao što su Velika Gospa, Mala Gospa, Gospa Lurdska i dr.

U Hrvatskoj većina resursa vjerskoga turizma se nalazi u vlasništvu Crkve. Potrebna je konkretnija suradnja između Crkve, Ministarstva kulture, Ministarstva turizma i Hrvatske turističke zajednice kako bi se mogli stvoriti zajednička povjerenstva, uredi i dr. te pri čemu bi se stvorila mogućnost razvoja vjerskoga turizma u pravom, održivom razvojnem smjeru.

²⁶ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2013): *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*, str.8

Pozornost se treba dati ulozi države i Crkve koja zahtijeva među-organizacijske odnose, suradnju i hijerarhiju u svrhu razvoja djelotvornog vjerskoga turizma. Država bi se više nalazila u ulozi stimulatora ulaganja privatnoga sektora, uz pomoć fiskalnih i drugih poticaja, te prevencije i kontrole nesavjesnoga poslovanja, dok bi Crkva trebala dati veću ulogu moderatora razvoja vjerske ponude.²⁷ Dosadašnji oblici vjerskoga turizma u Hrvatskoj uglavnom nalaze u fazi zrelosti svojega životnog ciklusa i potrebne su mu strukturalne promjene. Razvojem turizma općenito, pa tako i vjerskoga turizma bave se uglavnom hrvatske turističke zajednice brendiranjem hrvatskih turističkih destinacija koje su zemljopisno definirane, i nalaze se u okviru područja turističkih zajednica. Kako se vjerski turizam često puta isprepliće s kulturalnim turizmom, za uspješan razvoj jednog i drugoga, njihov razvoj potrebno je planirati zajedno.

²⁷Korov T. (2014): Doprinos Katoličke crkve u razvoju vjerskoga turizma i njegove implementacije u sveukupnu turističku ponudu, str. 248

3.VJERSKI TURIZAM U SINJU

3.1. Obilježja grada Sinja

Sinj se nalazi u srcu Dalmatinske zagore, na 320 metara nadmorske visine, 30 km udaljen od Jadranskoga mora.²⁸ Okružen je planinama Kamešnicom, Svilajom i Dinarom, na rubu Sinjskog polja kroz kojeg prolazi rijeka Cetina. Prema popisu stanovništva, Državni zavod za statistiku (2011), Sinj s užem okolicom ima 24 832 stanovnika, dok u samom gradu živi 11 448 stanovnika. U Sinju dominira uslužni sektor, međutim važnost industrije svakim danom raste, to jest prerađivačka i omogućuje preko 60 % radnih mjesta u gospodarstvu, dok ih je najviše zaposleno u tekstilnoj industriji oko 55 %, a najmanje u metalnoj industriji zaposleno manje od 10 %.²⁹

3.2. Turizam u Sinju

Turizam u Sinju je zahvaljujući bogatoj kulturnoj baštini i ugodnoj klimi, razvijen i predstavlja vrlo važan dio gospodarske grane Hrvatske. Za hrvatski turizam 2014. godina bila je rekordna godina po broju turističkih noćenja i po ostvarenom godišnjem rastu svih važnih pokazatelja turističkog sektora. Sinj je imao najviše dolazaka 2014. godine a noćenja 2015. godine. Grad Sinj je prepoznatljiv po kulturno-povijesnoj baštini i grad kao vjerska destinacija, a ruralni i sportsko rekreativni turizam imaju potencijal za daljnji razvitak. Vjerski turizam Sinja nije bio adekvatno zastupljen i predstavljen na stranim tržištima, što pokazuje da se turizmu nije pristupalo na pravi način, jer dolazak stranih gostiju ovisi o turističkim operatorima.

Što se tiče same turističke ponude grada Sinja u odnosu na potražnju, evaluaciju možemo napraviti na temelju tri osnovne dimenzije: atraktivne, komunikativne i receptivne.³⁰

1. Atraktivna dimenzija, kao što sam naziv govori, odnosi se na atrakcije dostupne u nekoj destinaciji. Ona uključuje kako povijesno-kulturnu materijalnu i nematerijalnu baštinu tako i prirodne značajke mjesta poput klime, reljefa, biljnog i životinjskog

²⁸ Turistička zajednica grada Sinja (2013): Turistički vodič, str. 3

²⁹ www.dzs.hr, pristupljeno 6.9.2016.

³⁰ Strategija razvoja grada Sinja razdoblje 2015. – 2020. (2015.), str.67

svijeta. U oba slučaja može se zaključiti da Sinj obiluje navedenim atrakcijama što potvrđuje turistički potencijal grada;

2. Komunikativna dimenzija turističke ponude odnosi se na prometnu infrastrukturu kojom se dolazi do lokacije iz udaljenih područja. Prometni potencijal Sinja postoji jer se grad nalazi u relativnoj blizini glavne državne autoceste, kao i splitske zračne i brodske luke s kojima ga se tek treba bolje prometno povezati;
3. Receptivna dimenzija odnosi se na smještajne i ugostiteljske kapacitete, iz koje proizlazi zaključak da u Sinju postoji nedostatak svih oblika smještaja: hotela, apartmana, soba, kampova i slično, kao i ponuda restorana i drugih ugostiteljskih usluga.

3.2.1. Atrakcije i smještajni kapaciteti

Sinj ima mnogo atrakcija, te bogatu kulturnu-povijesnu baštinu. Neke od atrakcija su: Sinjska alka, Spomenik alkaru, Petrovac, Fontana na pijaci, Alkarski dvori (kvartiri), Monumentalna skulptura „Tri generacije“, Vila Danek, Palača Tripalo koja se trenutačno restaurira, postaje križnog puta na gradu, Vila Tripalo te nadgrobni spomenik sedmogodišnjeg rimskoga dječaka Gaja Laberija.³¹

3.2.1.1. Atrakcija vjerskog turizma- Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske

Branitelji grada Sinja i narod bili su uvjereni da je relativno maloj i iscrpljenoj posadi pomogla Majka Božja u predvečerje njezinog blagdana – Uznesenja Marijina (Velika Gospa). Franjevci su nastojali da se slika Čudotvorne Gospe Sinjske ponovno postavi u crkvu pod Kamičkom, ipak ona je neko vrijeme ostala u tvrđavi jer je nisu htjeli dati časnici ni vojnici. Nakon više godina suprotstavljanja, sam je mletački dužd zapovjedio da se slika preda franjevcima. Tako je slika Čudotvorne Gospe Sinjske prenesena u novu crkvu 1721. godine. Nakon rata crkva se sporo popravljala tako da je pokrivena tek 1723. godine. Godine 1733. napravljen je drveni Gospin oltar na koji je postavljena slika Majke od Milosti, koju su, zahvaljujući brojnim štovateljima i hodočasnici izvan Sinja i Cetinske krajine, poslije čudesne obrane Sinja 1715. godine, upravo oni počeli nazivati Gospom Sinjskom a taj je naziv vremenom općeprihvaćen. 1769. g. Sinj je zadesila strašna nesreća.

³¹ Znamenitosti, <http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/39/znamenitosti> , pristupljeno 6.9.2016.

Potres se za osam dana često, i po danu i po noći, ponavljao. Uskoro je (1775) bio sagrađen novi zvonik, malen i od domaćeg kamena (muljike). Kroz same dvije godine, naporni rad fratarata i naroda, pomoć sinjskog providura Tome Soderinija, dograđena je crkva i samostan. God. 1795. bio je konačno gotov veliki mramorni oltar Gospe Sinjske. 1876. O. Špiro Tomić dao je uresiti Marijino svetište lijepim velikim oltarom od mramora. Ispred velikog oltara podigao je »balaustru« od bijelog mramora. Crkva je bila obnovljena. 11. rujna 1944. tijekom američkog savezničkog bombardiranja Sinja crkva je pogođena s tri avionske bombe. Tom je prigodom teško oštećena crkva Gospe Sinjske i samostan. Potpuno je srušeno pročelje crkve, orgulje i dva oltara, a cijela unutrašnjost je oštećena. Cjelokupni popravak izvršen je 1953. godine. Novo obnavljanje crkve počelo je uređenjem sakristije 1967. Godine. Velika nova brončana vrata Gospina svetišta izradio je (po narudžbi i nadahnuću gvardijana fra Luke Livaje i pjesnika Josipa Solde) kipar Stipe Sikirica. Velike brončane vratnice teške su oko tonu i po, a blago pokretne. Na desnoj je vratnici dolazak iz Rame g. 1687. Na lijevoj je vratnici sinjska pobjeda nad Turcima g. 1715. Iznad spomenutih površina sa sinjskim povijesnim uspomjenama, nalaze se četiri manja reljefa: Naviještenje, Rođenje, Raspeće, Uskrsnuće. Među znamenitosti vjerskog turizma važno je spomenuti i postaje križnog puta na Starom Gradu. Svaka postaja rad je nekog od najistaknutijih hrvatskih kipara.

Čudotvorna slika blažene Djevice Marije - Majke od Milosti se može ubrojiti najljepše slike što ih je stvorila kršćanska umjetnost. Naslikana je na platnu: 58 cm je duga, 44 cm široka, a ne prikazuje cijeli lik Majke Božje nego samo poprsje. Glava je blago nagnuta prema lijevom ramenu. Blago rumenilo prelijeva joj desni obraz, a vidi se i malo vrata. Oko glave je velika svijetla, nenametljiva aureola nagnuta prema položaju glave.³² Naslikao ju je nepoznati mletački slikar, ali se ne zna točno kada. Godine 1748. pozlaćeni drveni okvir, jednostavan i skroman, zamijenjen je novim srebrnim, izrađenim u Mlecima.³³ Sve ovo ima i povijesnu konotaciju. Marija je sinjskim precima bila pomoć, snaga i utjeha. Svjedočanstvo Marijine zaštite u dugotrajnom ratovanju s Osmanlijama više puta je potvrđena Marijina pomoć. Upravo takvo je i štovanje Čudotvorne Gospe Sinjske koje je nastalo za vrijeme konkretne borbe, postupno se učvrstilo i raširilo.

³² Soldo J.A., Šetka J. (1965): Sinjska spomenica 1715., Franjevački provincijalat Split, str.11

³³ Soldo J.A., Šetka J. (1965): Sinjska spomenica 1715., Franjevački provincijalat Split, str.12

3.2.1.2. Smještajni kapaciteti

Tablica 3. Struktura smještaja grada Sinja po naseljima (2016. godina)

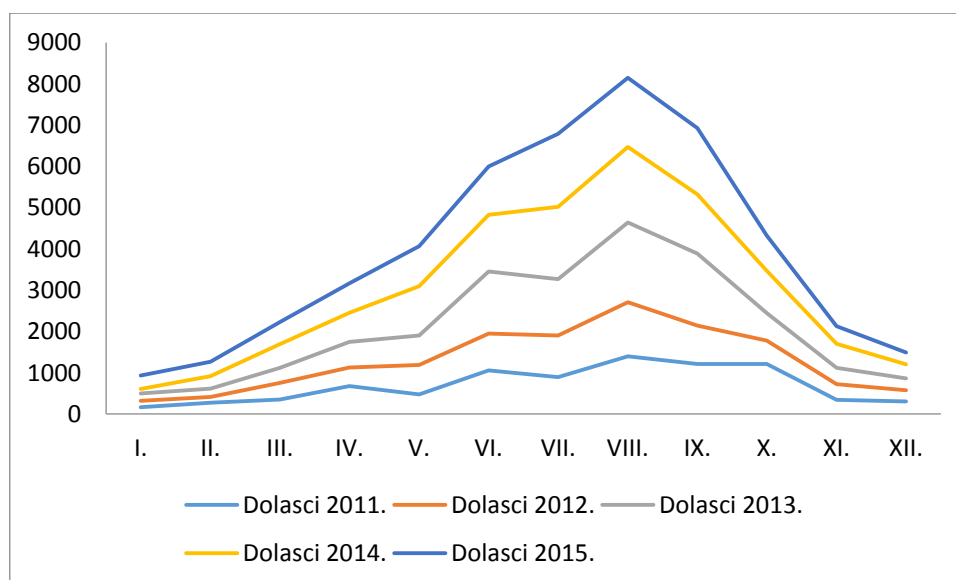
Vrsta smještaja	Naselje	Smještajne jedinice		Ležajevi		Pomoćni ležajevi	
		broj	%	broj	%	broj	%
Hoteli	Sinj/Glavice/Brnaze	52	31,5%	89	26,3%	18	21,2%
Privatni smještaj	Sinj/Glavice/Brnaze	45	27,3%	98	29,0%	38	44,7%
Privatni smještaj	Dicmo/Hrvace/Otok	68	41,2%	151	44,7%	29	34,1%
UKUPNO		165	100,0%	338	100,0%	85	100,0%
UKUPNO LEŽAJEVI							423

Izvor: Podaci dobiveni od Turističke zajednice Sinja (poslani e-mailom).

Prema sljedećim statističkim podatcima može se zaključiti da Sinja ima manjak smještajnih kapaciteta. Sveukupno ima oko 420 ležajeva i samo dva hotela, hotel Alkar s tri zvjezdice te hotel Matanovi dvori s dvije zvjezdice, kao i pansion Masle s tri zvjezdice.

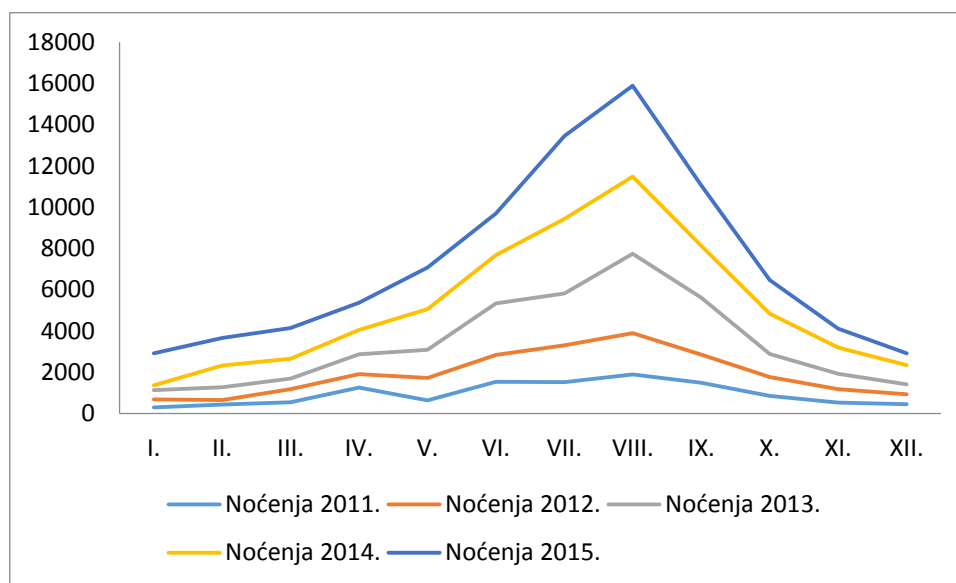
3.2.2. Turistička statistika

Grafikon 1. Dolasci stranih i domaćih turista u Sinju od 2011. do 2015. (po mjesecima)

Izvor: <http://www.dalmatia.hr/hr/statistike>, pristupljeno 6.9.2016.

Grafikon 2. Noćenja stranih i domaćih turista u Sinju od 2011. do 2015. (po mjesecima)

Izvor: <http://www.dalmatia.hr/hr/statistike> , pristupljeno 6.9.2016.

Grafikon 1. i grafikon 2. daju podatke o dolascima i noćenjima domaćih i stranih turista od 2011. do 2015. godine na mjesečnoj i godišnjoj razini. Najviše dolazaka je ostvareno u sedmom i osmom mjesecu, kolovozu, kada je Velika Gospa i tad najviše hodočasnika i turista dolazi. Strani i domaći turisti ostvarili su najviše dolazaka 2014. (11245) i noćenja 2015. (24224). Brojka noćenja postupno je rasla tijekom pet godina, dok brojka dolazaka je rasla manje, i broj ukupnih dolazaka je pao za tisuću 2015. za razliku od 2014.

Tablica 4. Dolasci i noćenja turista po nacionalnosti u svetište Gospe Sinjske 2012. godine

Dolasci i noćenja turista po nacionalnosti u svetište Gospe Sinjske 2012. godine		
ZEMLJA	DOLASCI	NOĆENJA
Rumunjska	1637	2156
Njemačka	1311	1743
Poljska	279	274
Italija	136	236
Francuska	101	217
Ostale zemlje	717	1287

Izvor: Podaci iz stručnog rada Hegeduš I., Koščak I. (2014): *Vjerski turizam u Republici Hrvatskoj, Međimursko veleučilište u Čakovcu, Čakovec*

Tablica 4. prikazuje dolaske i noćenja turista po nacionalnosti u svetište Čudotvorne Gospe Sinjske. Turisti iz Rumunjske ostvarili su 1.637 dolazaka i 2.156 noćenja, slijede ih turisti iz Njemačke (1.311 dolazaka i 1.743 noćenja), Poljske (279 dolazaka i 274 noćenja), Italije (137 dolazaka i 236 noćenja), Francuske (101 dolazak i 217 noćenja) te turisti iz ostalih zemalja (717 dolazaka i 1.287 noćenja). Strani turisti ostvarili su ukupno 4.181 dolazak i 1.287 noćenja.

3.3.Projekt „Staza Gospi Sinjskoj“

Opći cilj projekta “Staza Gospi Sinjskoj” jest unapređenje zajedničke turističke ponude na temelju zajedničkog kulturnog identiteta pograničnog područja Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, kako bi se poboljšala konkurentnost lokalnog turističkog gospodarstva.³⁴ Provedba projekta “Staza Gospi Sinjskoj” službeno je započela dana 09. travnja 2013. godine potpisivanjem ugovora između grada Sinja kao vodećeg partnera s hrvatske strane i Agencije za regionalni razvoj Republike Hrvatske te između općine Prozor-Rama i delegacije Europske unije u BiH. Kao rezultat projekta, hrvatsko–bosansko-hercegovačka regija je atraktivnija turistička destinacija zahvaljujući višoj razini usluga, infrastrukture i dostupnih informacija. Nadalje, projekt je rezultirao poboljšanom turističkom infrastrukturom, povišenom razinom usluga i konkurentnosti pružatelja turističkih usluga i predstavnika civilnoga društva te poboljšanim informiranjem turista.

Specifični ciljevi projekta “Staza Gospi Sinjskoj” jesu:³⁵

1. Razvijanje male infrastrukture uz rutu Staze Gospi Sinjskoj, kako bi se poboljšala atraktivnost prekograničnog područja Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine kao turističke destinacije – u sklopu čega će se izvršiti izgradnja i instalacija potrebne infrastrukture za razvoj i obnovu Staze Gospi Sinjskoj;
2. Unapređenje znanja/vještina pružatelja turističkih usluga i civilnog sektora u prekograničnom području Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u svrhu promicanja turističke ponude i osiguranja kvalitetne usluge za turiste, u sklopu čega su se izradili trening programi za pružatelje turističkih usluga i predstavnike civilnoga društva na HR-BiH prekograničnom području, provodili izrađeni treninzi za

³⁴ www.stazagospisinjskoj.eu

³⁵ www.stazagospisinjskoj.eu

predstavnik pružatelja turističkih usluga i civilnoga društva te na kraju izvršena je evaluacija programa treninga;

3. Podizanje razine svijesti među građanima i turistima u svezi ponude, usluga i znamenitosti uz rutu Staze Gospi Sinjskoj - u sklopu čega se identificirala i analizirala turistička ponuda/proizvodi i znamenitosti uz Stazu Gospi Sinjskoj, izradila zajednička turistička promotivna strategija prekograničnog područja HR-BiH te su se širile informacije i materijali projektne vidljivosti.

Staza Gospi Sinjskoj hodočasnički je put kojim se, iz nekoliko pravaca, stoljećima pješaci k najvećem marijanskom svetištu na južnojhrvatskim prostorima. Svake godine, uoči blagdana Velike Gospe, u noćima između 8. i 15. kolovoza, na hodočašće prema gradu Sinju kreću tisuće hodočasnika, osobito mladih, a 15. kolovoza se održava središnja vjerska svečanost. Hodočasnici pristižu iz nekoliko pravaca, a najviše iz pravca juga iz Solina, te iz pravca sjevera iz Bosne i Hercegovine.³⁶ U centralnom mjestu hodočašća, marijanskom svetištu u Sinju nalazi se slika Čudotvorne Gospe Sinjske. Utvrde, stećci, gradine, muzeji, sakralni objekti, ostaci starih staza i mostova, vidikovci i ugostiteljski objekti su mjesta za odmor i kontrolne točke na stazi. Na svim raskrižjima postavljeni su putokazi smeđe boje s logom projekta, toponimom i kilometražom gdje je to potrebno. Montirano je i 26 info ploča s kartom "Staze Gospi Sinjskoj" i servisnim informacijama područja kroz koje hodočasnici prolaze i uređeno 9 odmorišta s nadstrešnicom.³⁷

Projekt je trajao ukupno 24 mjeseca, a proveli su ga partneri s hrvatske i bosanske strane. Staza Gospi Sinjskoj je postigla odlične rezultate. Izrađena i definirana, markirana staza ukupne duljine 157 km: 78,5 km u BiH; 78,5 km u HR. Staza je opremljena s 26 informativnih tabli, 444 putokaza, 30 klupa, 9 nadstrešnica s odmorištem. Unaprijeđena razina znanja pružatelja turističkih usluga i predstavnike civilnog sektora (30) sa HR i BiH područja s ciljem unaprijeđenja pružatelja usluga u turizmu te promocije turističkog identiteta i imidža cjelokupnog prekograničnog područja.³⁸ Projekt je vrlo značajan jer promovira vjerski turizam, a uspješnost projekta mjeri se povećanim brojem dolazaka i noćenja za 13%. Nositelj i projektni partneri i dalje planiraju razvijati projekt.

³⁶ Gašpar A.(2015): Staza Gospi Sinjskoj, The our Lady of sinj route (Turistički vodič) str.3

³⁷ www.stazagospisinjskoj.eu

³⁸ www.stazagospisinjskoj.eu

4.SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE VJERSKOG TURIZMA U SINJU

Prije nego što se mogu dati neke smjernice za unapređenje vjerskog turizma u gradu Sinju, potrebno je promotriti stanje u cijeloj državi Hrvatskoj i strategije razvoja turizma Republike Hrvatske i strategije kulturnog turizma koji obuhvaća vjerski turizam.

4.1. Strateški razvojni dokumenti u području turizma Republike Hrvatske i Grada Sinja

Hrvatska je imala od samostalnosti dva strateška razvojna dokumenta u području turizma. Prvi strateški dokument, *Razvojna strategija hrvatskoga turizma* a izradila ga je skupina inozemnih i domaćih stručnjaka pod nazivom „Tourismus Masterplan Kroatien“ a drugi dokument je *Strategija razvoja hrvatskoga turizma do 2010. godine*, u kojem se turizam prikazuje kao važan faktor gospodarska rasta Republike Hrvatske i blagostanja njezinih građana.³⁹ U *Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* vjerski turizam se nalazi kao potkategorija turističkog proizvoda, kulturni turizam. Vjerski turizam je u većini turističkih regija Hrvatske tercijarni proizvod, tako i u regiji Dalmacija-Split u kojoj se nalazi grad Sinj a u regijama Kvarner i Središnjoj Hrvatskoj sekundarni proizvod. Strategija je bila potrebna jer promjene koje su se u međuvremenu dogodile na turističkom tržištu, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj, nametnule su potrebe za propitivanjem turizma kako bi se mogle utvrditi nove smjernice za unapređenje turizma, odnosno mjere turističke politike.⁴⁰

Plan razvoja kulturnog turizma Splitsko-dalmatinske županije spominje vjerski turizam, detaljno sakralne građevine, te je evidentirano više od četristo tih objekata, gotovo svih povijesnih stilova, te se u užem popisu sakralnih građevina u subregiji Dalmatinska zagora, u gradu Sinju nalazi Crkva Gospe Sinjske kao sakralna građevina. Ocjena turističke privlačnosti se može povećati, to jest atraktivnost pojedinih građevina, osobito fortificiranih crkava i ranokršćanskih crkvice. Može se povećati uvezivanjem u tematski itinerer te zanimljivom, maštovitom interpretacijom. U valorizaciji resursne osnove za razvoj kulturno-turističke ponude mora se biti maksimalno objektivan te polaziti manje od stručno-znanstvenih prikaza, radova i studija, a više od stvarnog stanja kulturnih resursa i atrakcija te njihove organizacije prihvata posjetitelja i samim time, od njihove spremnosti za organiziraniju promociju na turističkom tržištu.

³⁹ Mirošević, H. (2012): Analiza razvojnih dokumenata Republike Hrvatske, str.18

⁴⁰ Vlada Republike Hrvatske (2013): Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. Godine, str.35

Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije namijenjen je svim ključnim subjektima u turističkom sektoru i s njim povezanim djelatnostima, zbog čega je o ovoj temi potrebno provesti širu javnu raspravu. Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije u specifikaciji i sadržaju portfelja proizvoda Srednje Dalmacije među posebnim interesima spada i vjerski turizam, hodočašća, crkve. Kao prijedlog razvoja ključnih turističkih atrakcija u Srednjoj Dalmaciji, u području Splita ili Sinja spominje se Interpretacijski centar „Crkve srednje Dalmacije“ koji bi predstavljao dugogodišnju duhovnu tradiciju srednje Dalmacije predavanjima, radionicama i interpretacijama vjerskih događanja i slično. Ovaj projekt će osigurati polazišnu točku i sadržaj za razvoj virtualnih 3D IDcardova lokacija vjerskog turizma što je sasvim nova inovacija u svijetu turizma, a k tome hrvatski proizvod će se tijekom ovog projekta promovirati. Rezultati ovog projekta doprinijet će boljoj kvaliteti i većoj konkurentnosti na svjetskom i europskom tržištu turističke ponude Splitsko-dalmatinske županije.⁴¹

Strategijom razvoja grada Sinja za razdoblje od 2015. do 2020. godine utvrđuju se smjernice daljnjeg sveobuhvatnog napretka sinjske zajednice u skladu s interesom građana. Vjerski turizam predstavlja važnu dimenziju grada, a povijest grada Sinja usko je povezana sa štovanjem Blažene Djevice Marije. Daljnji razvoj ove grane turizma planiran je i putem realizacije EU projekta „The Our Lady of Sinj Route - Staza Gospi Sinjskoj“ koji je proveden. Vjerski turizam to jest svjetski trendovi porasta potražnje za kulturnim i vjerskim turizmom, je naveden kao prilika u SWOT analizi u ovom dokumentu.

4.2. Institucije razvojnog upravljanja vjerskog turizma u Sinju

Turistička zajednica grada Sinja zadužena je za sve djelatnosti povezane s turističkom ponudom grada, odnosno njezine glavne aktivnosti fokusirane su na:⁴²

- provođenje glavnog plana razvoja turizma: Strategija razvoja turizma RH do 2020, Strategija razvoja Splitsko-dalmatinske županije, Glavni plan Splitsko-dalmatinske županije i Strateški razvojni program Grada Sinja;
- povećanje cjelokupnog turističkog prometa;

⁴¹ Horwath Consulting Zagreb, Kohl&Partner Tourism Consultancy International (2007): Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije, str.105

⁴² Turistička zajednica grada Sinja (2015): Strategija razvoja grada Sinja (Razdoblje 2015. – 2020.), str.68

- osmišljavanje i provođenje promotivnih aktivnosti uz valorizaciju očuvanog prirodnog okoliša, njegove zaštite i unaprjeđenja svijesti u funkciji turizma;
- kreiranje novih turističkih proizvoda.

Turistička zajednica Grada Sinja je prepoznala važnost i mogućnosti vjerskog turizma ali za oblikovanje vjerskog turizma u potpuni integralni proizvod je potrebno surađivanje svih institucija koji su nositelji ponude u destinaciji. Nositelji ponude vjerskog turizma u gradu Sinju čine Svetište, te nositelji ponude smještajnih kapaciteta, a ujedno i ponuda restorana i drugih ugostiteljskih usluga. Svetište privlači mnogo vjernika, svake godine sve više nego prethodne. Svetište Gospe Sinjske smatra se najvećim svetištem Dalmacije, a u njega svake godine hodočaste vjernici iz svih dijelova Hrvatske, Bosne i Hercegovine i ostalih dijelova Europe. Stoga je potrebno prepoznati potencijale vjerskog turizma koje ima Sinj i razviti učinkovitiju promocijsku strategiju Svetišta kao na primjer u promotivnim video-materijala o varoši u Zagori te vjerski turizam treba biti adekvatno zastupljen i predstavljen na stranim tržištima jer dolazak turista i hodočasnika uvelike ovisi o turističkim turoperatorima u inozemstvu i u Hrvatskoj. Turističku ponudu čine još nositelji ponude smještajnih kapaciteta koji čine receptivnu dimenziju, ali problem je što grad Sinj ima nedostatak svih oblika smještaja: hotela, apartmana, soba, kampova i slično, kao i ponuda drugih ugostiteljskih usluga. Nadalje, problem je što planovi koje državno javna poduzeća donose za jedinice lokalne i područne samouprave, se donose u ograničenoj suradnji sa županijom, gradovima, odnosno općinom, te moraju biti u skladu sa prostornim planovima, ali ne nužno i sa razvojnim opredjeljenjima i zahtjevima gospodarstva.

Poduzetnički centar Sinj je osnovan u rujnu 2003. godine odlukom gradskog poglavarstva Grada Sinja kao trgovačko društvo za razvoj poduzetništva. Poduzetnički centar, kao središte stručne i savjetodavne pomoći poduzetnicima, čini dio poduzetničke infrastrukture u okviru kojih se zadovoljavaju potrebe poduzetnika, a u cilju: promocije poduzetnika i poduzetništva, davanje informacija o mogućnosti ulaska u poduzetništvo, pomoć pri pripremi poslovnih planova, konzultantske usluge.⁴³ Poduzetnički centar Sinj je podupro dva vrlo važna projekta, „Nacionalni sajam pršuta“ u Sinju i „Bura Cup“ 2012.

⁴³ Poduzetnički centar Sinj, o nama <http://www.pcsinj.hr/Onama/tabid/485/language/hr-HR/Default.aspx>, pristupljeno 7.9.2016.

4.3. Smjernice za unapređenje vjerskog turizma u Sinju

Kako bi se do 2020. godine realizirala misija te ostvarila vizija Sinja kao destinacije vjerskog turizma, u svrhu ovog završnog rada definirani su neki od strateških ciljeva razvoja vjerskog turizma:

- povećanje smještajnih kapaciteta;
- poboljšana suradnja i komunikacija na relaciji Svetište - Grad Sinj - Turistička zajednica grada Sinja;
- revitalizacija i stavljanje u punu funkciju "Stazu Gospi Sinjskoj" (popratni sadržaji, marketing, organizacije tura s animatorom, ključ su turističke agencije koje bi trebale osmisliti jedinstven turistički aranžman koji bi utjelovio vjerske i turističke motive);
- sustav koji bi pratio dolaske hodočasnika i turista koji dolaze zbog vjerskog turizma (senzor u crkvi, veća baza statističkih podataka vjerskog turizma);
- pojačani marketing (pogotovo internet marketing) koji bi promovirao vjerski turizam (koordinator Turistička zajednica grada Sinja u suradnji s Svetištem);
- odlazak na vjerske skupove/sajmove, gdje bi se dodatno promovirao vjerski turizam u Sinju;
- povezanost s kulturnim turizmom;
- uključiti novouređeni Križni put, na tom putu postoji kamena kuća koja može imati funkciju suvenirnice, zatim Stari Grad uključiti s kipom Gospe Sinjske (priča koja bi bila interesantna ljudima, za koju će platiti kartu);
- pojačana suradnja s drugim marijanskim svetištima sa ovog područja i šire (kao na primjer Međugorje).

Rast turističkog sektora u cijeloj Splitsko-dalmatinskoj županiji predstavlja ogroman potencijal za grad Sinj, te primarni napor TZ Grada Sinja bi trebali biti usmjereni ka suradnji s turističkim agencijama te privlačenju i preusmjeravanju postojeće baze turista u širem području dalmatinske obale prema Sinju. Poboljšana suradnja i komunikacija na relaciji Svetište - Grad Sinj - Turistička zajednica grada Sinja je uvelike važna jer došlo je vrijeme kada je potrebno iskoristiti teološke spoznaje i saznanja, kako bi se proširili znanstveni vidici turizma i s teološkoga znanstvenog pogleda na turizam se treba pristupiti u interdisciplinarnom kontekstu ekonomije, sociologije, kulturologije i teologije, te tako doprinijeli boljoj prepoznatljivosti vrijednosti vjerskoga turizma, što bi doprinijelo boljoj

kvaliteti i održivosti turizma, općenito.⁴⁴ Bez kvalitetne baze podataka, odnosno bez potpunih i pravodobnih informacija i znanja, bez suradnje svih dionika, uključujući i Crkvu, i lokalno stanovništvo, ukratko bez integriranoga menadžmenta nije moguće kvalitetno upravljanje, tj. planiranje, organiziranje, raspolaganje resursima, upravljanje ljudskim potencijalima, vođenje i kontroliranje te upravljanje kvalitetom. Vjerski turizam često se isprepliće s kulturnim turizmom, i za uspješan razvoj jednog i drugoga, njihov razvoj potrebno je planirati zajedno. Potrebno je izgraditi zajednički sustav upravljanja procesom razvoja vjerskoga i kulturnog turizma, te ga implementirati u sveukupnu turističku ponudu grada Sinja.

⁴⁴ Korov T. (2014): Doprinos Katoličke crkve u razvoju vjerskoga turizma i njegove implementacije u sveukupnu turističku ponudu, str.243

5.ZAKLJUČAK

Vjera je oduvijek bila važan segment ljudske civilizacije i uvelike je određivala njezine putove i dosege. Vjerski turizam u Hrvatskoj ima veliki potencijal međutim većina sakralnih i povijesno-umjetničkih objekata miruje i nije još u potpunosti izgrađen vjerski turizam kao integralni dio nacionalnog turističkog proizvoda. Razvitak vjerskog turizma u Hrvatskoj utječe i na razvitak vjerski turizam u Sinju koji je poznat po kulturno-povijesnoj baštini i grad kao vjerska destinacija. Statistički podaci pokazuju ne samo da grad Sinj ima premalo smještajnih kapaciteta nego da i postojeći receptivni kapaciteti su većinom objekti srednje razine kvalitete, što se posebno odnosi na hotelske objekte, i zbog toga vrlo je važno da jedan od osnovnih ciljeva razvoja turizma bude podizanje opće razine kvalitete smještajnih kapaciteta u Sinju jer to znači veću mogućnost dolaska ljudi različitih profila. Međutim, kako ovi hotelski kapaciteti pripadaju skupini malih/obiteljskih objekata, pa su i zaposleni pretežito članovi obitelji, znači da se od radne snage ne zahtijevaju visoka znanja iz područja primijenjenih ekonomskih znanja, što ne ide u korist razvitka turizma, jer ova znanja svakako nedostaju zaposlenima u hrvatskom turizmu, pogotovo onima koji se oslanjaju na male i obiteljske smještajne objekte. Statistički rezultati dolazaka i noćenja turista od 2011. do 2015. godine na mjesečnoj i godišnjoj razini pokazuju da je najviše dolazaka ostvareno u sedmom i osmom mjesecu, kolovozu, kada je Velika Gospa što je i logično jer tad najviše hodočasnika i turista dolazi. Brojka noćenja postupno je rasla tijekom pet godina, dok brojka dolazaka je rasla manje, i broj ukupnih dolazaka je pao za tisuću 2015. za razliku od 2014. Projekt „Staza Gospi Sinjskoj je bio vrlo značajan, sama činjenica da se povećao broj dolazaka i noćenja za 13 % je dokaz značajnosti projekta za promoviranje vjerskog turizma. Statistički podaci o turizmu su donekle iscrpni, ali o vjerskom turizmu u Sinju nisu, zbog toga je preporučljivo da se osmisli funkcionalni sustav koji bi pratio dolaske hodočasnika i turista koji dolaze zbog vjerskog turizma. Kao zaključak može se reći da Sinj uistinu ima velik potencijal da postane poznata vjerska destinacija, poznatija nego sada, ali potrebno je izgraditi zajednički sustav upravljanja procesom razvoja vjerskoga i kulturnog turizma te ga implementirati u sveukupnu turističku ponudu grada Sinja, što nije moguće bez potpore ne samo Turističke zajednice Sinja i Svetišta nego i potpore cijelog turističkog sektora u Splitsko-dalmatinskoj županiji, da bi se unaprijedio vjerski turizam u Sinju.

LITERATURA:

Knjige:

1. Bartoluci, M. (1999): Stanje i perspektive vjerskog turizma u Međugorju; str. 170-198.
2. Beduerftig, F. (2012): Sveta mjesta svijeta: putevima hodočasnika, Zagreb
3. Bezić, S. Katalogizacija i kategorizacija hrvatskih Marijinih svetišta.//CRKVA U SVIJETU, Vol.11 No.4 Prosinac 1976. raspoloživo na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=134852
4. Cerović, Z. (2014): Menadžment hodočašća i vjerskih događaja, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
5. Duvnjak, N. ; Relja, R. ; Žeravica, M. Religijski turizam kao poseban socio-kulturni fenomen – na primjeru istraživanja među studentima Sveučilišta u Splitu, raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/search/?q=Religijski+turizam+kao+poseban+socio-kulturni+fenomen+%E2%80%93+na>
6. Đurić, T. Marija Bistrica.(2005): Meridijani.str. 54-61.
7. Geo (2007) : Gdje se čovjek prosvjetljuje: sveta mjesta, str. [22]-29.
8. Hind, R. (2010): Sveta mjesta svijeta,prostori duhovnosti i vjere, Zagreb
9. Hitrec, T. (1990): Vjerski turizam: razvitak - obilježja – perspektive, str. 9-49
10. Hitrec T. (2006): Hrvatski turizam plavo, bijelo, zeleno, Institut za turizam, Zagreb, str. 287-301.
11. Kesar, O. Vjerski turizam. (Veljača,2013) : raspoloživo na: http://web.efzg.hr/dok/TUR/Web_Vjerski%20turizam.pdf
12. Korov, T. Doprinos Katoličke crkve u razvoju vjerskoga turizma i njegove implementacije u sveukupnu turističku ponudu.// Diacovensia, Vol.22 No.2 Lipanj 2014, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=181125
13. Kurečić, Z.(2010): Majka Božja Bistrička, hrvatsko nacionalno Marijino svetište-povijest i sadašnjost prošteništa,plan mjesta, zemljopisna karta, Zagreb
14. Lubina, P. (1995): Marijanska Hrvatska, Marija - vjerski list za Marijine štovatelje. Split
15. Lubina, P. (2000/2001) : Hrvatska marijanska svetišta; str. 445-464.
16. Maračić, Lj.A. (2000/2001): Hodočašće kao oblik štovanja bl. Djevice Marije, str. 633-645.
17. Marija Bistrica, Uprava svetišta (1987): hodočasnički i župni vodič, Zagreb

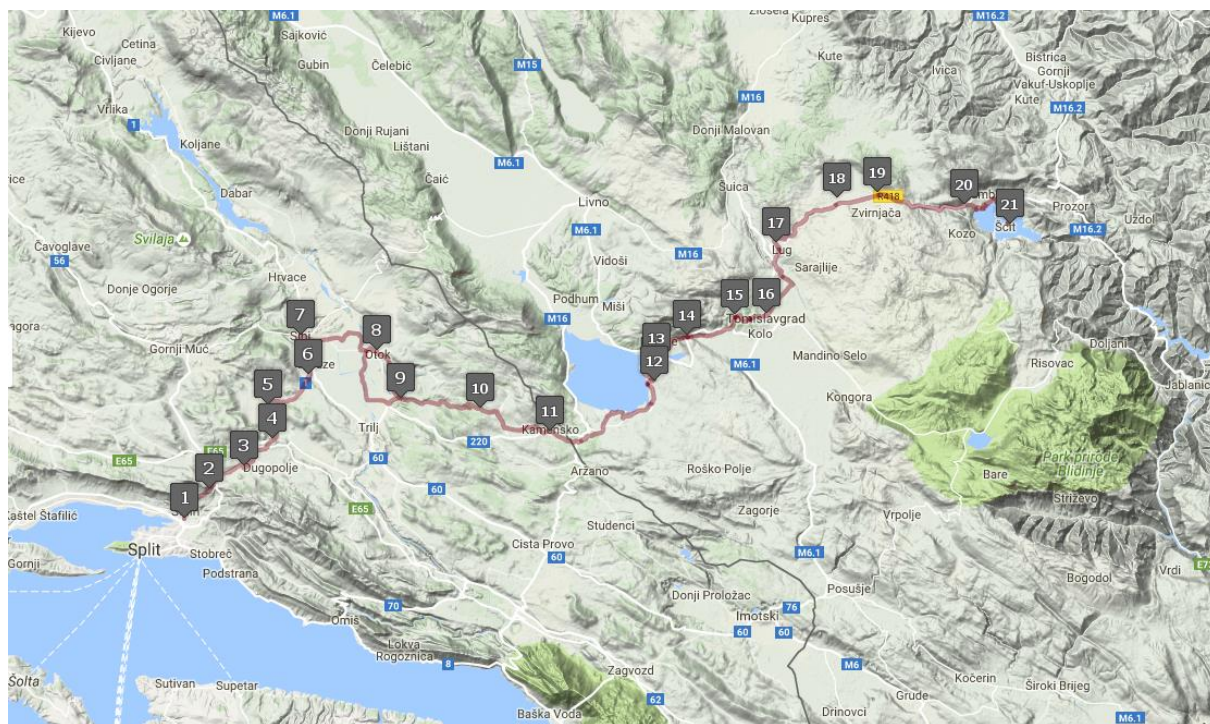
18. Peričić, E. (2001.): Čudesnost marijanskih hodočašća: povijesni i liturgijski vodič kroz hrvatska marijanska svetišta, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar
19. Rostuhar, D.(2008): Od Alke do Gospe. str. 36-59, Sinj
20. Vizjak, A. (1993): Vjerski turizam kao novi oblik turizma, str. 141-147.
21. Vukonić, B. (1990.): Turizam i religija : rasprava o njihovom suodnosu, Školska knjiga, Zagreb
22. Šetka, J. Gospa Sinjska (1983): povijest svetišta Majke Božje u Sinju, Sinj

Internetski izvori:

1. <http://magnifikat.hr/gospa-guadalupska-juan-diego-i-cudesni-plast-s-gospinim-likom/>
2. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Delfi>,
3. <http://www.wish.hr/2012/08/jeruzalem/>
4. <https://www.dzs.hr>
5. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Assisi>
6. <http://www.sacred-destinations.com/france/lourdes>
7. http://www.visitmycountry.net/bosnia_herzegovina/en/index.php/tourism/religious/92-turizam/vjerski/781-medugorje
8. <http://www.tz-marija-bistrica.hr/detalji/svetiste-majke-bozje-bistricke>
9. http://www.svetiste-aljmas.hr/stara_crkva.htm
10. <http://www.solin.hr/index.php/povijest-grada/gospin-otok>

PRILOZI:

Slika 1. Karta projekta "Staza Gospi Sinjskoj"

SAŽETAK

Povijest turizma pokazuje da su vjerska putovanja jedan od najstarijih oblika turizma što je rezultiralo povećanjem znanja o svijetu, što je bio uzrok činjenici da su se ljudi preselili na drugačija mjesta na kojima bi mogli naučiti to jest naslijediti aspekte drugih kultura te i oni sami pronaći nešto o stvarnosti, duhovnosti, samopoštovanju i samoostvarenju. Drugim riječima, ljudska bića su duhovna i traže nematerijalne duhovne veze s više područja. Vjerski turizam postao je važan izvor turističke potrošnje te je nezaobilazan u analizi turističkih putovanja. Prema UNWTO rezultatima 2014. godine 20% putovanja je vjerski motivirano. Vjerski turizam u Hrvatskoj ima veliki potencijal međutim većina sakralnih i povijesno-umjetničkih objekata miruje i nije još u potpunosti izgrađen vjerski turizam kao integralni dio nacionalnog turističkog proizvoda. Grad Sinj je prepoznatljiv po kulturno-povijesnoj baštini i grad kao vjerska destinacija, a ruralni i sportsko rekreativni turizam imaju potencijal za daljnji razvitak. Turizam Sinja nije bio adekvatno zastupljen i predstavljen na stranim tržištima, što pokazuje da se turizmu nije pristupalo na pravi način, jer dolazak stranih gostiju ovisi o turističkim operatorima. Od smještajnih kapaciteta vrste hoteli, u gradu Sinju registrirana su dva hotela, i to hotel Alkar s tri zvjezdice te hotel Matanovi dvori s dvije zvjezdice, kao i pansion Masle s tri zvjezdice, dakle prevladavaju objekti srednje razine kvalitete. Prije nego što se mogu dati neke smjernice za unapređenje vjerskog turizma u gradu Sinju, potrebno je promotriti stanje u cijeloj državi Hrvatskoj i strategije razvoja turizma Republike Hrvatske i strategije kulturnog turizma koji obuhvaća vjerski turizam. Cilj ovog rada je pružiti neke od glavnih smjernica razvoja vjerskog turizma u Sinju te način kako ih sve ukomponirati u jednu cjelinu te nadopuniti statističkim podacima koji su priloženi u radu. Neke od smjernica za unapređenje vjerskog turizma u Sinju koje su osmišljene u svrhu ovog završnog rada su povećanje smještajnih kapaciteta, poboljšana suradnja i komunikacija na relaciji Svetište - Grad Sinj - Turistička zajednica grada Sinja, revitalizacija i stavljanje u punu funkciju "Stazu Gospi Sinjskoj", izgradnja sustava koji bi pratio dolaske hodočasnika i turista koji dolaze zbog vjerskog turizma te pojačani marketing (pogotovo internet marketing) koji bi promovirao vjerski turizam i povezanost s kulturnim turizmom.

Ključne riječi: vjerski turizam, grad Sinj, razvitak

SUMMARY

History of tourism shows that religious travels are one of the oldest types of tourism, which has resulted in increased knowledge about the world. That was the cause of people's movement to places in which they could learn, inherit aspects of other cultures and find out something about reality, spirituality, self-respect and self-accomplishment. In other words, human beings are spiritual beings seeking unmaterialistic spiritual connections with numerous regions. Religious tourism has become one of the most important sources of tourism consumption and it is inevitable in tourism travel analysis. According to UNWTO 2014, 20 % of travels had religious motives. Religious tourism in Croatia has a great potential. However a large number of sacred and history-artistic objects have not been used and religious tourism has not yet been developed to be an integral part of the national tourism product. City of Sinj is recognizable by cultural and historical heritage and as a city of a religious destination, while rural and sport-recreational tourism have potential for further development. Tourism in Sinj was not adequately developed nor presented on foreign markets. That shows that the approach to tourism has not been adequate, and foreign tourist depends solely on tourism operators' actions. Accommodation capacities in Sinj are consist of two hotels - 3 star hotel, Hotel Alkar and a two stars Hotel Matanovi dvori. In private accommodation also the middle class objects are dominant. Before it is possible to give some guidelines for promoting religious tourism in City of Sinj - It is necessary to observe state of the whole country of Croatia, and strategies of development of the Croatian tourism and strategies of cultural tourism which includes religious tourism. The purpose of this thesis is to give some of the main guidelines for the development of religious tourism in City of Sinj and to create a way to integrate it all as a whole and to complete it with statistical data which are presented in this paper. Some of the guidelines for the promotion of religious tourism in Sinj are increasing accommodation capacity, improved cooperation and communication between the sanctuary - City Sinj - Tourist Board of Sinj, as well as enhanced marketing (especially internet marketing) that would promote religious tourism and association with cultural tourism.

Key words: religious tourism, town of Sinj, development